

ВАРІАНТИ ПЕРЕХОДУ ГОСПОДАРСТВ ВІД ТРАДИЦІЙНОГО ДО ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Г.М. Шпак, здобувач
Національний університет водного
господарства та природокористування
Shpak_Galochka@mail.ru

Вже традиційно експорт сільськогосподарської продукції займає значну частку (більше 25%) у зовнішній торгівлі держави. А з 2011 року Україна остаточно закріпила за собою статус світового лідера з виробництва та експорту аграрної продукції. Враховуючи природно-кліматичні умови та значний відсоток потенційно родючих

земель, важливо правильно розподілити наявний ресурс, забезпечити професійне управління, раціональне використання, охорону та відтворення продуктивності земельних ресурсів шляхом впровадження новітніх технологій.

Перехід господарств від традиційного до органічного землекористування є інноваційним шляхом розвитку сільського господарства, що одночасно забезпечить населення якісними продуктами харчування, підвищить конкурентоспроможність вітчизняної продукції на світовому ринку та сприятиме збереженню довкілля для майбутніх поколінь.

Проте, головною проблемою переходу від традиційного до органічного землекористування є збитки господарства у перехідний період, викликані зниженням урожайності культур через відмову від мінеральних добрив і пестицидів після багатьох років застосування інтенсивних технологій. Тому економічно вигідно розпочинати таке виробництво на родючих, не забруднених залишками пестицидів ґрунтах.

Для того щоб мінімізувати втрати врожаю, нами запропоновано ще один етап запровадження органічного землекористування – стабілізаційний період – період часу, необхідний для проведення комплексу агрохімічних та меліоративних заходів спрямованих на ліквідацію негативних наслідків попереднього землекористування та покращення або стабілізацію якісного стану ґрунтів з метою зменшення економічних збитків через зниження врожайності культур під час перехідного періоду [1].

Такий варіант вимагає додаткових затрат часу і коштів, проте це зовсім необхідний крок для вирощування органічної сільськогосподарської продукції на землях, які постраждали від неконтрольованої безгосподарницької діяльності аграріїв, і дозволить уникнути, або принаймні мінімізувати, збитки господарства у перехідний період.

Якщо ж господарство щороку забезпечувало позитивний або принаймні бездефіцитний баланс поживних речовин, в достатній кількості вносилися органічні та мінеральні добрива, дотримувались сівозміни та всі правила землеробства, то землі, скоріш за все, не потребуватимуть проведення стабілізаційних заходів. Варіант переходу господарства до органічного землекористування буде менш фінансово затратним з перехідним періодом в 3 роки.

Найбільш економічно вигідним за коштами і часом є варіант переходу до органічного землекористування на землях, які до цього тривалий час не оброблялися. В результаті такого природного

залуження агрохімічний стан земель стабілізується або і покращується природним шляхом без втручання людини. До того ж, перехідний період в такому випадку може бути скорочений до 2 років.

Отже, залежно від агрохімічного та екологічного стану ґрунтів, до вже існуючих варіантів переходу господарств від традиційного до органічного землекористування, запропоновано удосконалені варіанти (рис. 1).

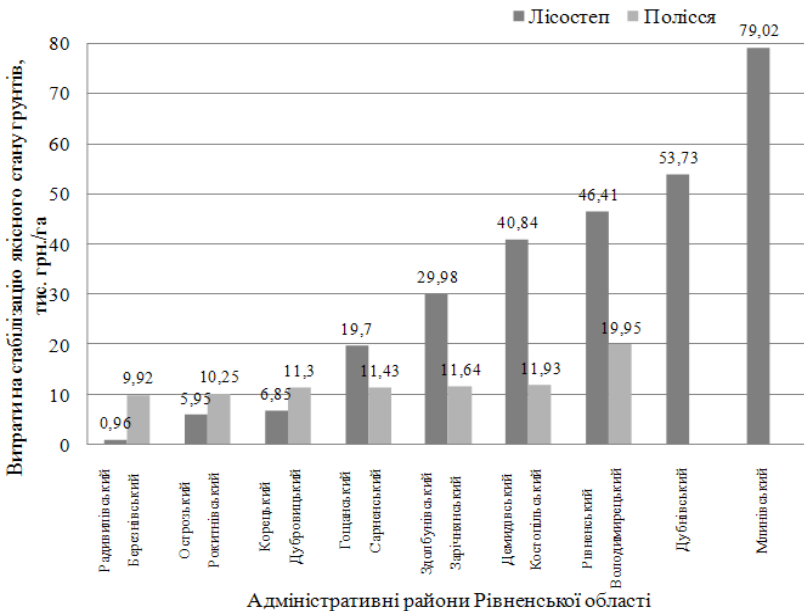
Рис.1. Варіанти запровадження органічного землекористування

Для того щоб обґрунтувати необхідність та обсяг проведення стабілізаційних заходів на сільськогосподарських землях запропоновано використовувати методику визначення розміру витрат на відновлення родючості ґрунтів розроблену Державною установою Сумський обласний державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції [2].

З метою запровадження органічного землекористування у Рівненській області проведено розрахунок вартості реалізації стабілізаційних заходів, необхідних для відновлення показників ґрунтової родючості (гумус, рН, вміст, рухомих з'єднань фосфору і калію) до оптимального рівня, шляхом внесення меліорантів, органічних і мінеральних добрив. Встановлено, що питомі витрати на стабілізацію якісного стану ґрунтів включають питомі витрати на вапнування кислих ґрунтів, внесення біогумусу, зернистих фосфоритів та хлористого калію, коливаються від 0,96 до 79 тис. грн./га (у цінах 2012 року) (рис. 2) і потребують від 3 до 12 років, залежно від обсягу запланованих робіт.

Найбільшого обсягу інвестицій на відновлення в минулому найкращих земель області, потребує Млинівський район, де втрати гумусу за остання 15 років склали майже 0,3%. У північних районах області, навпаки, спостерігається відновлення якісного стану ґрунтів через зменшення інтенсивності їх використання за останні 15-20 років.

Цей факт підтверджують порівняно невеликі витрати на стабілізацію якісного стану 1 гектара ґрунтів в зоні Полісся.

Рис. 2. Витрати на стабілізацію якісного стану ґрунтів Рівненської області

Безумовно, додаткові витрати негативно впливають на прибутковість органічних господарств. Проте, робити висновок про ефективність запровадження органічного землекористування лише за величиною прибутків окремих органічних господарств неправильно. В результаті запровадження органічного землекористування очікується отримання низки економічних, соціальних, екологічних та синергетичних ефектів.

Альтернативою запропонованим заходам стабілізації якісного стану ґрунтів є поступове запровадження та дотримання елементів біологізації землекористування, зокрема – використання сидератів як органічне добриво, внесення соломи та інших рослинних решток, мінімальний обробіток ґрунту, дотримання правил сівозміни.

Держава, в свою чергу, щороку намагається виділяти кошти із державного та місцевих бюджетів на проведення заходів з охорони земель та відтворення родючості ґрунтів. В цілому на виконання

заходів, передбачених регіональною програмою у Рівненській області на 2011 рік, використано коштів на загальну суму 8,3 млн. грн. Та вони як правило недофінансовані, спрямовані на вирішення окремих задач і не враховують системний характер проблем. Вченими аграріями доведено, що органічна система землеробства відновлює екологічну рівновагу екосистеми, сприяє її саморегуляції та відновленню біорізноманіття.

Тому, на нашу думку, частину коштів що виділяється із бюджету на відтворення родючості ґрунтів, доцільно спрямувати на адресну допомогу та дотації органічних господарств під час перехідного періоду. Так у сусідній Молдові за перехід до органічного сільського господарства фермерам виплачують на 1 гектар орних земель 40 і 20 євро в рік (близько 450 грн./га і 230 грн./га), тоді як щорічні витрати на проведення стабілізаційних заходів у Рівненській області становлять в середньому 4200 грн./га. Отже, ефект від запровадження органічного землекористування можна буде таким же, а то і більшим, як і за умов проведення стабілізаційних заходів, але витрати бюджетних коштів при цьому будуть у 10 разів меншими.

В подальшому, для визначення загального соціо-еколого-економічного ефекту від запровадження органічного землекористування, потребують дослідження питання щодо синергетичних ефектів, ефекту від збільшення середньої тривалості життя та покращення здоров'я населення за рахунок споживання органічних продуктів та зростання вартості природного капіталу держави, за рахунок дооцінки органічних сільськогосподарських земель та ін.

Література

1. Шпак Г.М. Напрями стабілізації якісного стану ґрунтів / Г.М. Шпак // Економіка АПК. – 2012. – № 2. – С. 130-135.
2. Офіційний сайт Головного управління Держкомзему у Сумській області. Землеустрій та охорона земель. – Правила 2010 Додаток 4. Методика визначення (розрахунку) розміру витрат на відновлення родючості ґрунтів. – [Електронний ресурс] доступно в режимі: <http://www.zemlya.sumy.ua/zemleustrij/14-pr-2010-dod-4.html>.
3. A. Gattinger, A. Mueller, M. Haeni, C. Skinner, A. Fliessbach, N. Buchmann, P. Mäder, M. Stolze, P. Smith, N. El-Hage Scialabba, та U. Niggli Enhanced top soil carbon stocks under organic farming . [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.pnas.org/content/early/2012/10/>

4. Скрипчук П.М., Шпак Г.М. Соціально-економічний ефект від впровадження органічного землекористування. Вісник НУВГП: зб. наук. пр. Нац. ун-ту водного госп. та природокор. Серія: Економіка. – Рівне: НУВГП, 2012. – Випуск 3(59). – С. 193-200.